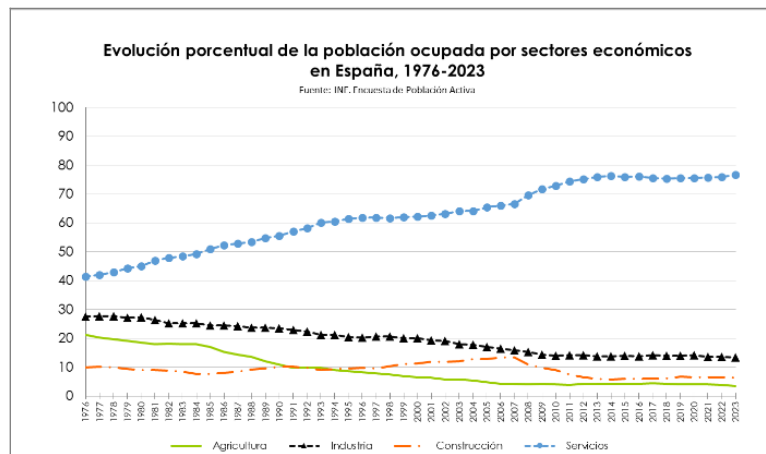

Evolución e cambios na España actual.

As fondas transformacións experimentadas por España nas últimas décadas inscribíense no proceso máis global que afectou a tódalas sociedades capitalistas avanzadas dende mediados os anos 1970. Porén, estas presentaron no caso español algúns trazos específicos. En primeiro lugar, un significativo atraso inicial: daquela España non era equiparable en termos demográficos, económicos, políticos e socioculturais ás sociedades do seu entorno. En segundo lugar, a velocidade do proceso de cambio: esta homologación produciuse nun período moito máis breve do que requirira a maioría dos países europeos. Por último, os desequilibrios de todo tipo xerados por estas mudanzas resultan moito máis acusados.

Os efectos da globalización.

Dende mediados da década de 1970, España pasou a gran velocidade dunha **economía protexida** caracterizada por unha **industrialización tardía** e cun **importante sector agrario** a outra de servizos e globalizada. A reconversión industrial, iniciada nos anos 1980, e a **terciarización da economía**, encetada daquela pero intensificada nos 2000, significaron unha perda de relevancia do sector secundario e unha drástica redución da agricultura.

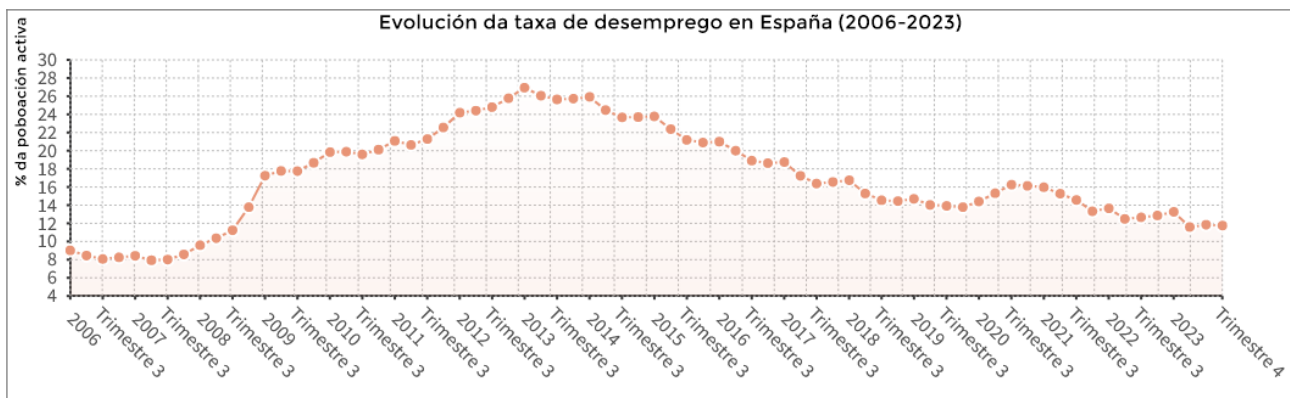

O **tránsito dunha sociedade industrial a outra posindustrial**, experimentado por tódalas economías capitalistas desenvolvidas, veuse acelerado polo impulso da **globalización** en curso. Este proceso significou a intensificación a nivel mundial dos fluxos de capital, mercadorías, persoas e mesmo coñecemento. Dende as últimas décadas do século XIX veuse favorecido polo abaratamento dos transportes e polo espectacular avance das tecnoloxías da información e a comunicación. Non foi alleo o **triumfo do neoliberalismo**, que postulaba unha significativa redución do papel do Estado, a desregulación das actividades económicas e o protagonismo dos mercados. A primeira ministra británica Margaret Thatcher e o presidente dos EE.UU Ronald Reagan foron os principais adalides desta orientación que había ter moitos seguidores. A **conversión de China ao capitalismo**, a **disolución do bloque socialista** e a **desaparición da URSS** borraron calquera freo ao seu avance.

A integración económica a escala mundial tivo como principais protagonistas e beneficiarios ás **grandes corporacións multinacionais**. Fronte a elas, o marxe de acción dos Estados reduciuse. Parte do poder das institucións nacionais migrou cara **organismos internacionais** como o Fondo Monetario Internacional, o Banco Mundial ou a Organización Mundial de Comercio. Actualmente, a **Unión Europea** e as súas institucións, especialmente o Banco Central Europeo, que rexe a política monetaria na zona euro, son quen de pór límites á capacidade dos gobernos dos Estados membros para implementar as súas políticas. Demostrárono claramente a austeridade e os brutais axustes impostos a Portugal, Irlanda, Grecia e España (os *PIGS*) a raíz da crise de 2008 e a *Gran Recesión*. Semella imposible conciliar globalización económica, Estado-nación e democracia.

Algunhas grandes empresas españolas dos sectores financeiro (*Santander, BBVA*), enerxético (*Repsol, Naturgy*) e das telecomunicacións (*Telefónica*) internacionalizaron as súas actividades, especialmente en América Latina. Mentres, os traballadores industriais do noso país sufriron a competencia da man de obra máis barata doutras latitudes: Corea e Xapón primeiro, China o sueste asiático e mesmo os países do antigo bloque socialista máis tarde. Tamén hai empresas que, como o xigante *Inditex*, manteñen a súa sede social e os seus centros de deseño e loxística en territorio español pero trasladan a produción manufacturera a lugares (Turquía, México, Marrocos, Bangladesh, etc.) onde os custos laborais son menores e as esixencias medioambientais mínimas ou inexistentes. As consecuencias desta **desindustrialización**, agravadas polo drástico axuste do sector agrario, sobre o mercado laboral español son moi importantes:

- O mantemento dunhas **altas taxas de paro estrutural**.
- A **precarización** (eufemisticamente *flexibilización*) do emprego e a multiplicación das fórmulas contractuais (por obra, por tempo limitado, a tempo parcial, falsos autónomos, etc.).
- A **dualización do mercado de traballo**: produciuse un aumento en paralelo das ocupacións de profesionais e técnicos e das de traballadores non cualificados. Esta últimas caracterízanse, ademais, por un significativo sesgo de xénero e idade (predominan mulleres e mozos) e pola presenza masiva e crecente de inmigrantes.
- A configuración dun **modelo produtivo** centrado na construción -polo menos ata o estourido da *burbulla inmobiliaria* en 2008-, os servizos tradicionais (turismo, sobre todo) e outros sectores intensivos en man de obra e de escaso valor engadido (servizo doméstico) que resultan moi **dependentes da conxuntura económica**. Así o demostrou a enorme destrución de emprego derivada da *Gran Recesión*: entre 2008 e 2013, a taxa de paro en España pasou do 8 ao 26% da poboación activa.

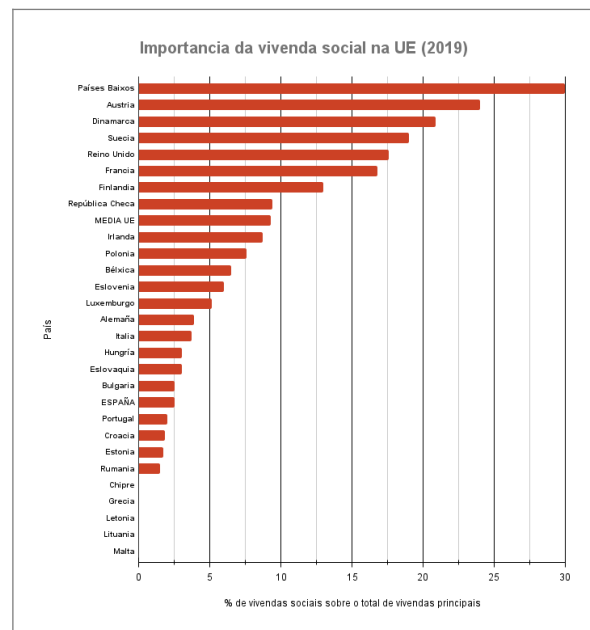
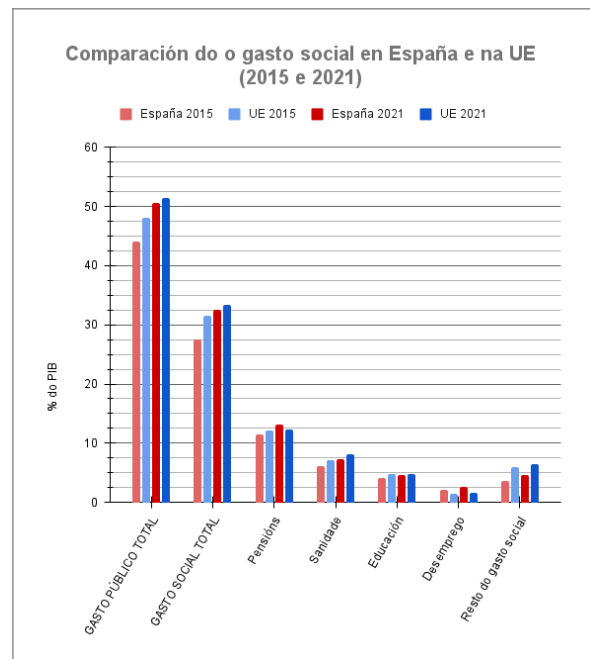
A globalización xera tamén unha **tendencia á homoxeneización social e cultural**. Neste sentido cómpre destacar as consecuencias da universalización de internet e da telefonía móbil e da confluencia entre ambas a partir de 2007. Están a xerar unha sociedade hiperconectada e, ao mesmo tempo, extremadamente individualista. Teñen demostrado sobradamente a súa potencialidade para cambiar radicalmente non só a comunicación, senón tamén o funcionamento das empresas, da vida familiar e social e ata da política. Pero a dixitalización, tamén xerou unha dobre fenda: socioeconómica, entre os que poden dispoñer dunha boa conexión e aqueles que dispoñen dunha mínima cobertura (zonas rurais, sobre todo); e xeracional, entre os novos (*nativos dixitais*) e os máis maiores, obrigados a adaptarse ao uso dunhas novas tecnoloxías que requiren novas destrezas.

A globalización realmente existente foi definida cun significado exclusivamente mercantil ligado aos intereses das grandes empresas e grupos financeiros multinacionais. Fronte ao capitalismo global organizacións e grupos moi heteroxéneos comezaron a contrapoñer certos principios: a garantía do dereitos humanos, a defensa dunhas condicións laborais dignas, a protección do medio ambiente, unha distribución máis equitativa da riqueza, etc. Esa foi a orixe a finais da década de 1990 do **movemento antiglobalización** (ou altermundialista), que tipo a súa manifestación máis coñecida no **Foro Social Mundial**, que celebrou a súa primeira reunión en Porto Alegre (Brasil) no 2001.

Os retos do Estado de benestar.

Cómpre ter en conta que o **Estado de benestar**, caracterizado pola provisión dunha cobertura universal de servizos (saúde, educación) e prestacións sociais (pensións, desemprego e outras), non comeza a implementarse en España ata mediados da década de 1980, cando na Europa desenvolvida xa eran hexemónicas as teses que falaban de **crise fiscal do Estado** e da conseguinte necesidade de reducir o gasto social e redefinir o papel da administración pública. Este Estado de benestar tardío presenta uns **trazos** bastante semellantes aos doutros países da Europa meridional (Portugal, Grecia, Italia):

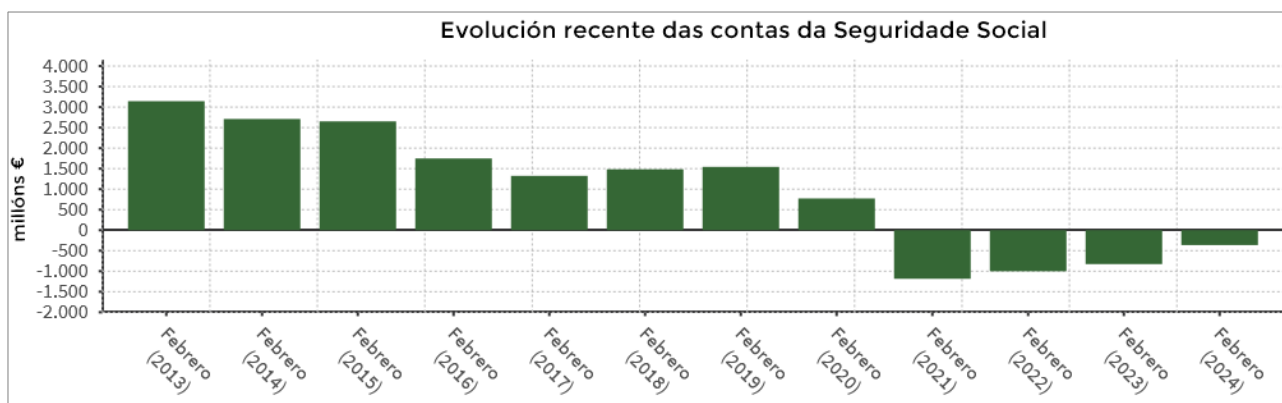
- Un **nivel de gasto inferior ao promedio europeo**, aínda que o diferencial se reduciu nos últimos anos.
- A **desigualdade** entre a cobertura proporcionada polas **prestacións contributivas** (pensións, desemprego), ligadas a cotizacións regulares e estables, e as **non contributivas**, de carácter asistencial.
- A **desatención das cuestións relativas á vivenda**, especialmente grave dende os anos 1990. A promoción pública resulta ridícula e orientada maioritariamente á venda. O resultado é unha bolsa de vivenda social moi cativa, entre as máis baixas da UE.
- O **escaso desenvolvemento dos servizos de axuda ás familias** para a atención a nenos, maiores e persoas discapacitadas. Neste sentido, a aplicación da **lei de dependencia**, promovida polo goberno socialista de J.L. Rodríguez Zapatero en 2006, que

pretendía ser o “*cuarto pía*” da protección social, veuse moi limitada polos efectos da crise iniciada en 2008 e os drásticos recortes posteriores.

Os déficits do sistema español de benestar evidenciáronse por mor dos **cambios sociodemográficos** e a vicisitudes económicas experimentadas nas últimas décadas. En 1975, España era aínda un dos países máis natalistas de Europa. O seu índice sintético de **fecundidade** ascendía a 2'8 fillos por muller. Dende aquela, esta taxa diminuíu rapidamente ata situarse no 1'1 en 1998. Tras unha leve recuperación, atribuíble en boa medida ás mulleres inmigrantes, situouse no 1'4 en 2008 e volveu descender ata as cifras actuais, por debaixo de 1'2. Deste xeito pasou a formar parte do grupo de países europeos con menor fecundidade con Malta, Portugal, Italia e Grecia, moi lonxe da *taxa de reemprazo* (2'1). Esta caída esta asociada a outros feitos: a difusión da anticoncepción, o descenso da nupcialidade, o atraso progresivo da maternidade, a aparición de novos modelos familiares e de convivencia. Pero, como en tódalas sociedades do noso entorno, sería a consecuencia dos **cambios na posición das mulleres na familia e na sociedade**, especialmente o aumento do seu nivel educativo e da súa participación no mercado de traballo. A debilidade do compromiso público en materia de vivenda, que dificulta a emancipación da poboación nova, e na atención ás familias, que sobrecarga moi especialmente ás mulleres, axuda a entender a negativa posición actual.

Por outra banda, os importantísimos avances en calidade de vida e sanidade causaron un **notable incremento da esperanza de vida**. A sociedade española actual é unha sociedade avellentada, o que se traduce nunha elevada e crecente taxa de dependencia e xera dúbidas sobre a viabilidade do sistema público de pensións, moi dependente do volume pero tamén da calidade do emprego. A degradación das condicións laborais e vitais dos novos, cada vez máis escasos, pode debilitar a solidariedade interxeracional cos maiores, cada vez máis numerosos.

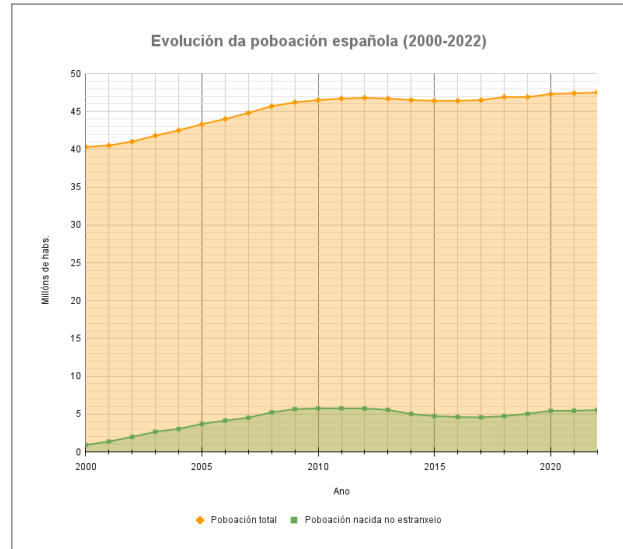

Malia a abrupta caída da natalidade e o avellentamento da poboación, **os efectivos demográficos medraron** significativamente nas últimas décadas, dende os 35 millóns de hab. de 1975, aos 40 do 2000 e aos máis de 48 que ofrecen os últimos recontos. Este crecemento **non foi uníforme dende o punto de vista territorial**: concéntrase nas áreas metropolitanas e no eixo mediterráneo, mentres as rexións agrarias do centro e o oeste peninsulares (a España baleira ou baleirada) e as áreas industriais en devalo perdían peso demográfico en termos relativos e absolutos.

O crecemento demográfico foi posible porque **España pasou neste lapso de tempo de ser unha sociedade de emigración a outra de inmigración**. Se a comezos deste século a poboación de orixe estranxeira apenas superaba o 2% do total, actualmente representa máis do 12%. Comezaron a chegar atraídos pola forte expansión económica española do período 1996-2008 e, tras o paréntese da grave recesión do sexenio 2008-2014, volveron

afluír nos anos recentes. Concéntranse en sectores como a agricultura, a hostalería, a construción e o servizo doméstico, nas ocupacións máis descualificadas e precarias e nas categorías laborais máis baixas. Como noutros países europeos está a conformarse unha **estratificación étnico-laboral da poboación ocupada**.

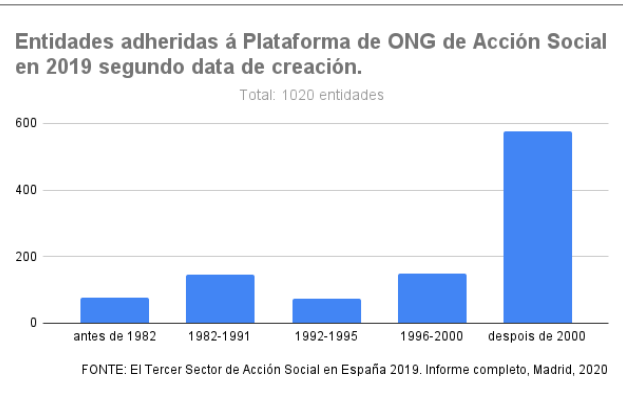
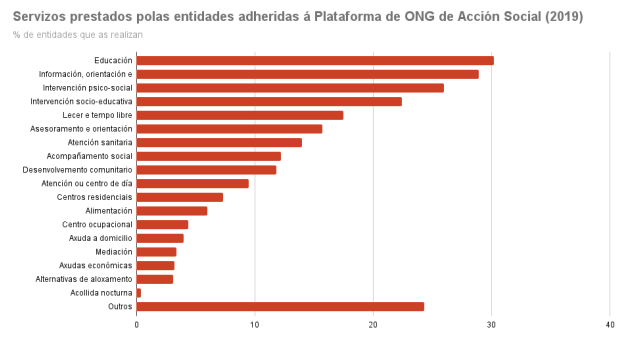
Ningún país europeo viviu en tan curto espazo de tempo un cambio tan rápido e profundo. A **sociedade española actual é moito máis diversa** que noutrora. Isto ten provocado problemas de aceptación e inclusión dos recién chegados pero, polo de agora, non semellan tan graves como os habidos noutros países europeos. Pero os retos son enormes. Os **discursos xenófobos** prenderon en certos lugares (áreas metropolitanas, comarcas de agricultura intensiva do sueste) e teñen unha notable repercusión política. A **migración irregular** pon a proba as capacidades do Estado e da sociedade civil. Houbo varios procesos de regularización extraordinaria pero semella que non foron suficientes. A posición de España como fronteira sur da Europa próspera acrecenta a presión das correntes migratorias. Os acordos cos países do Magreb para que actúen de diques de contención, auspiciados pola UE, non semellan unha solución digna. A traxedia dos milleiros de inmigrantes mortos na perigosa travesía dende as costas africanas semella non ter fin.

Os novos actores colectivos.

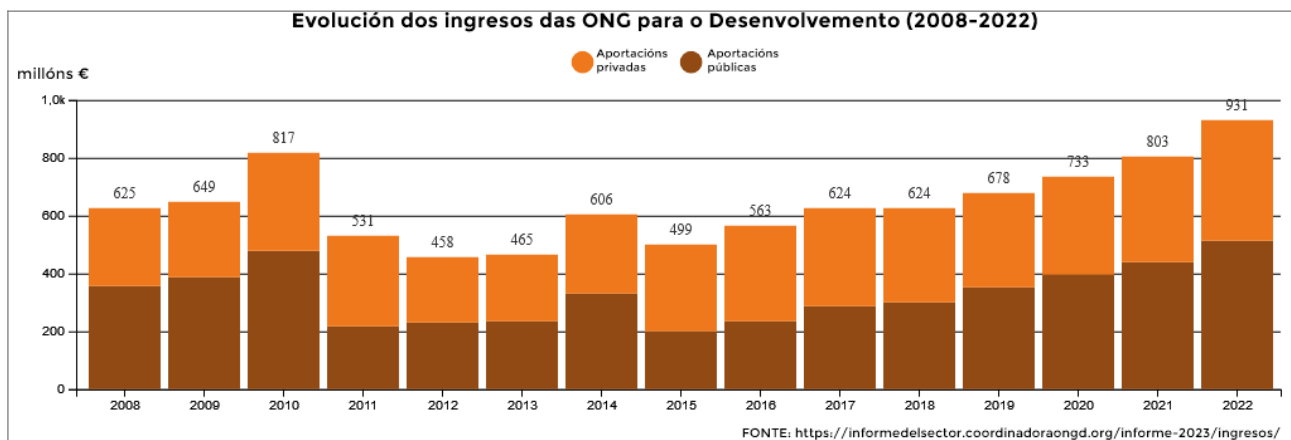
As ONG.

Nos anos 1980 cando comezou en España o **despegue das ONG e do voluntariado** en España, que se consolidaría na década seguinte. Aínda que algunhas entidades, ligadas á Igrexa católica, tiñan xa unha longa historia (*Cáritas*, fundada en 1942; *Mans Unidas*, en 1960), o seu crecemento foi favorecido por algunhas circunstancias: a incorporación do Estado español a mecanismos de cooperación internacional no marco da ONU, a OCDE e da CEE; o **xurdimento de novos problemas sociais** que desbordaban as capacidades do incipiente sistema español de benestar (avellentamento, dependencia, drogadicción, cambios nas estruturas familiares); a **elaboración dun marco normativo** (lexislación sobre asociacións, fundacións e mecenado) que estimulou o seu desenvolvemento e

facilitou, vía desgravacións fiscais, a recepción de doazóns. Cómpre lembrar que en 1988 se introduciu no IRPF a partida destinada a *outros fins de interese social* alternativa ao financiamento por esta vía da Igrexa católica.

Na última década do século XX e nas primeiras do actual, o **número de ONG multiplicouse**, pero os índices de afiliación e, aínda máis, de participación son baixos en relación aos da maioría dos países europeos. En 1986 creouse a *Coordinadora de ONG para o Desenvolvemento*, que agrupa a entidades que traballan preferentemente no ámbito da cooperación internacional. Dende o 2000 existe tamén unha *Plataforma de ONG de Acción Social*, que agrupa a aquelas que traballan preferentemente coa poboación española. Os seus **recursos son escasos** e dependen en non pequena medida das aportacións públicas. Dende logo, resultan insuficientes para cumprir cos **obxectivos declarados** (impulso da cohesión social, igualdade, fomento da participación) e, aínda máis, para encher o oco deixado polos recortes nas prestacións sociais do Estado.

O feminismo e a loita pola igualdade de xénero.

A consolidación do réxime democrático nacido da Transición permitiu a emerxencia de **novas formas de participación e de novos actores colectivos** diferentes dos tradicionais (partidos políticos, sindicatos, organizacións patronais). Nos anos 1980, os **movementos feminista, ecoloxista e antimilitarista** (obxección de conciencia, insubmisión, anti-OTAN) tiveron un importante protagonismo nalgún dos debates sociais e mobilizacións máis relevantes da década. Contribuíron a ampliar a axenda política e a introducir novas sensibilidades e valores sociais: a igualdade de xénero, o pacifismo, a sensibilidade medioambiental, a defensa dos consumidores, etc. Ao seu labor débéronlle moito as **grandes mobilizacións sociais** desencadeadas polo desastre ambiental do *Prestige* na costa galega (2002) ou contra a invasión de Iraq e a participación española nela (2003).

O **movemento feminista e a loita pola igualdade de xénero** tivo unha singular continuidade nas últimas décadas. Malia a igualdade xurídica consagrada pola Constitución de 1978, o progreso educativo e o acceso masivo ao mercado de traballo retribuído, persisten situacións de desigualdade real que afectan tanto ás condicións de traballo como á vida cotiá das mulleres.

Aínda que se reduce, a **fenda laboral de xénero** persiste e pódese medir: segundo os datos oficiais, en 2022, as mulleres cobraban de media un 15'7%, menos que os homes; a taxa de actividade feminina era menor (53'4 fronte a 63'7%); e a de paro maior (14'7 fronte a 11'4%). As mulleres son maioría nos empregos de baixa cualificación e, segundo se ascende na escala laboral, o predominio masculino é máis evidente. Entre os cadros directivos das empresas, os recentes progresos sitúan a presenza feminina nun 38% do

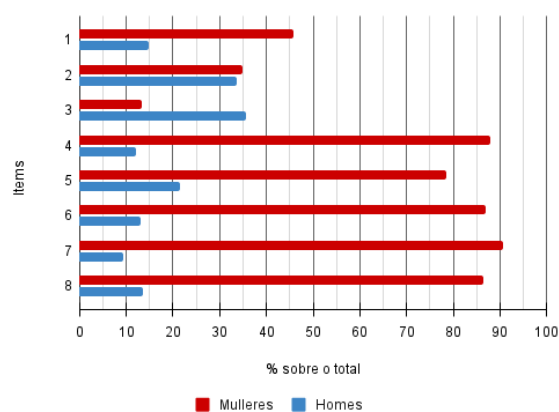
total. Esta desigualdade ten que ver coa continuidade dos **estereotipos machistas** que insisten no menor rendemento e dispoñibilidade das mulleres para as empresas. Pero débese, sobre todo, á **desigualdade de xénero no ámbito familiar**: o traballo no fogar e o coidado de fillos, adultos enfermos, maiores e dependentes son labores realizadas moi predominantemente por mulleres. Do mesmo xeito, son elas as que asumen na maioría dos casos a custodia dos fillos e das fillas a raíz de separacións e divorcios. Isto explica que moitas mulleres se vexa obrigadas a abandonar a súa carreira profesional ou renunciar á súa promoción laboral. O escaso desenvolvemento dos servizos públicos de axuda ás familias agrava o problema.

Non hai dúbida de que as mulleres foron o principal motor do cambio cultural, social e económico na España recente. A **conciencia social sobre as desigualdades de xénero** avanzou e a **condena cara as diversas formas de violencia machista** (familiar, sexual, laboral) xeralizouse. Procuraron darlles resposta os gobernos do socialista J.L. Rodríguez Zapatero (2004-2011) que impulsaron a *Lei de Medidas de Protección Integral contra a Violencia de Xénero* (2004), a *Lei para a Igualdade Efectiva de Homes e Mulleres* (2007) e a *Lei de Saúde Sexual e Reprodutiva e de Interrupción Voluntaria do Embarazo* (2010).

O papel do **plural movemento feminista** foi decisivo nestes avances. Os seus debates adquiriron relevancia e nunca a súa presenza pública foi tan notable. Así o puxo de relevo o éxito masivo das mobilizacións convocadas por todo o país o **8 de marzo de 2018**, coincidindo coa celebración do Día Internacional da Muller,

Desigualdade entre mulleres e homes en relación ao traballo doméstico e aos coidados (2022)

Fonte: MINISTERIO DE IGUALDAD- INSTITUTO DE LAS MUJERES,

ITEMS

- 1.-Realizan todo ou a meirande parte do traballo doméstico.
- 2.-Comparten o traballo doméstico.
- 3.-Fan pouco ou ningún traballo doméstico
- 4.-Teñen excedencia laboral por coidado dos fillos.
- 5.-Teñen excedencia laboral por coidado doutros parentes.
- 6.-Deixaron de traballar para dedicarse ao coidado dos fillos ou outros parentes.
- 7.-Non traballan fóra da casa por dedicarse ao coidado dos fillos ou outros parentes.
- 8.-Dedicáanse ao traballo doméstico e non traballan fóra da casa.

Os recentes desafíos.

O impacto da crise de 2008.

Nos primeiros anos deste século percibíase entre boa parte da poboación española un amplo **apoiado á democracia** como réxime político e, ao mesmo tempo, unha notable **desconfianza cara o funcionamento** de moitas das súas institucións clave (partidos políticos, parlamento). A crise de 2008 e as súas consecuencias contribuíron a alimentar esta posición crítica.

Entre 1995 e 2007, o país viviu unha etapa de ininterrompido **crecemento económico** que tivo a construción como principal motor. O aumento da demanda e a dispoñibilidade de crédito barato hincharon aquela *burbulla inmobiliaria*. Malia os **desequilibrios** evidentes da economía española (baixa produtividade, elevado índice de pobreza, desigualdade crecente, déficit exterior), ninguén quixo poñer límites á especulación desbocada.

Os primeiros síntomas de dificultades comezaron a percibirse a finais de 2007, pero foi a **crise financeira de Wall Street**, que estourou en 2008, a que precipitou ao país nunha forte recesión que se prolongaría ata 2013. As crebas inmobiliarias seguiu unha grave crise bancaria. Destruíronse 5.000.000 empregos. Centos de miles de familias hipotecadas eran despoixados das súas casas. A partir de 2010, os gobernos de J.L. Rodríguez Zapatero (PSOE), primeiro, e M. Rajoy (PP), despois, aprobaron durísimos **programas de axuste** baixo a presión da UE, que impuxo mesmo unha reforma da Constitución no 2011 en prol da *estabilidade orzamentaria*. Trouxeron máis pobreza e desigualdade.

Mentres as sucesivas **reformas laborais** precarizaban aínda máis o emprego e as prestacións sociais sufrían graves recortes, o **rescate do sistema financeiro** costaba ao país 73.000 millóns €. Nestas circunstancias, os numerosos **escándalos de corrupción** que estouraron durante aqueles anos acabaron minando o crédito de partidos e outras institucións básicas, incluída a Coroa: o mesmo rei Juan Carlos I tivo finalmente que renunciar ao trono no 2014 en favor de Felipe VI.

O **descontento** estendeuse entre amplos sectores da cidadanía, especialmente entre a poboación máis nova, enfrontada tanto aos recortes como a uns salarios e a unhas expectativas minguentes. Este foi o caldo de cultivo no que se formou o **movemento do 15-M**. O 15 de maio de 2011, unha plataforma cidadá convocou manifestacións en toda España. Ao rematar a de Madrid, algúns manifestantes decidiron acampar na Porta do Sol. O movemento dos *indignados* consolidouse e estendeuse a outras localidades. Baixo o lema *Democracia real ya!* as súas reivindicacións apuntaban a un profundo cambio político: democracia participativa, separación real de poderes, maior proporcionalidade do sistema electoral, listas abertas...Demandaban tamén a fin dos recortes: recuperación dos servizos públicos, retirada da reforma laboral, vivenda digna...Nos anos seguintes, o 15-M alentou diversas experiencias: a *Marea Verde*, en defensa da educación pública (2011), a *Marea Branca* contra os recortes na sanidade

QUE FOI O 15-M?

Santiago Alba Rico. El País, 9-V-2021

O 15-M foi un descubrimento, case en sentido xeográfico. Os dirixentes políticos, os partidos, os medios de comunicación, costra continental do chamado réxime do 78, descubriron con sorpresa que debaixo se configurara outra España, vasta, descontenta, flotante. Unha España moi nova nas prazas, pero que interpelaba fóra delas, en tempos de crise, a unha potencial maioría social, unha España sen memoria que non lembraba os pecados da Transición nin os mortos do franquismo, pero contra o ensimesmamento dixital e os subornos do mercado, facíase as preguntas correctas, e aínda máis inesperado, dáballes as respostas correctas, unha España sen futuro que esixía o cumprimento das promesas da Constitución e que se arredaba das institucións, pero non da democracia, unha España que non se sentía representada por ningunha forza política, nin de dereitas nin de esquerdas, pero que impediu ou atrasou, coas súas demandas e as súas asembleas utópicas, a entrada no noso país da ultradereita xa empoleirada no resto de Europa. O 15-M foi ao mesmo tempo protesta indignada e protesta xovial [...]

Como todo mito, o 15-M podía ser invocado, pero non representado. Podemos foi para algúns unha traizón, para outros unha tradución. [...] Por graves erros propios e baixo unha presión mediática subterránea, a veces abxecta, Podemos convértese en UP, a máis tradicional das forzas de esquerdas, e deixa de ser o "tapón" que o 15-M concibira contra a ultradereita. A atmosfera de renovación convértese nunha de tensión e VOX aparece para restablecer coa axuda do PP, o eixe esquerda/dereita na súa versión máis antiga e enconada.

Dez anos despois, que queda do 15-M? Un soño volteado [...] no seu reverso tenebroso: a desmemoria converteuse en memoria guerracivilista, as demandas de democracia en degoiros de "liberdade", a reforma plebea das institucións en rexeitamento da política. Que queda do 15-M? O malestar soterrado [...] dunha xeración, tamén sen futuro, que ve incumpridas as promesas da nova política e non cre tampouco nas do 78. Que queda do 15-M? [...] un mito lonxano e, por iso mesmo, poderoso: unha experiencia de felicidade colectiva que convén lembrar os que están preparando, sen sabelo, a próxima emenda á totalidade"

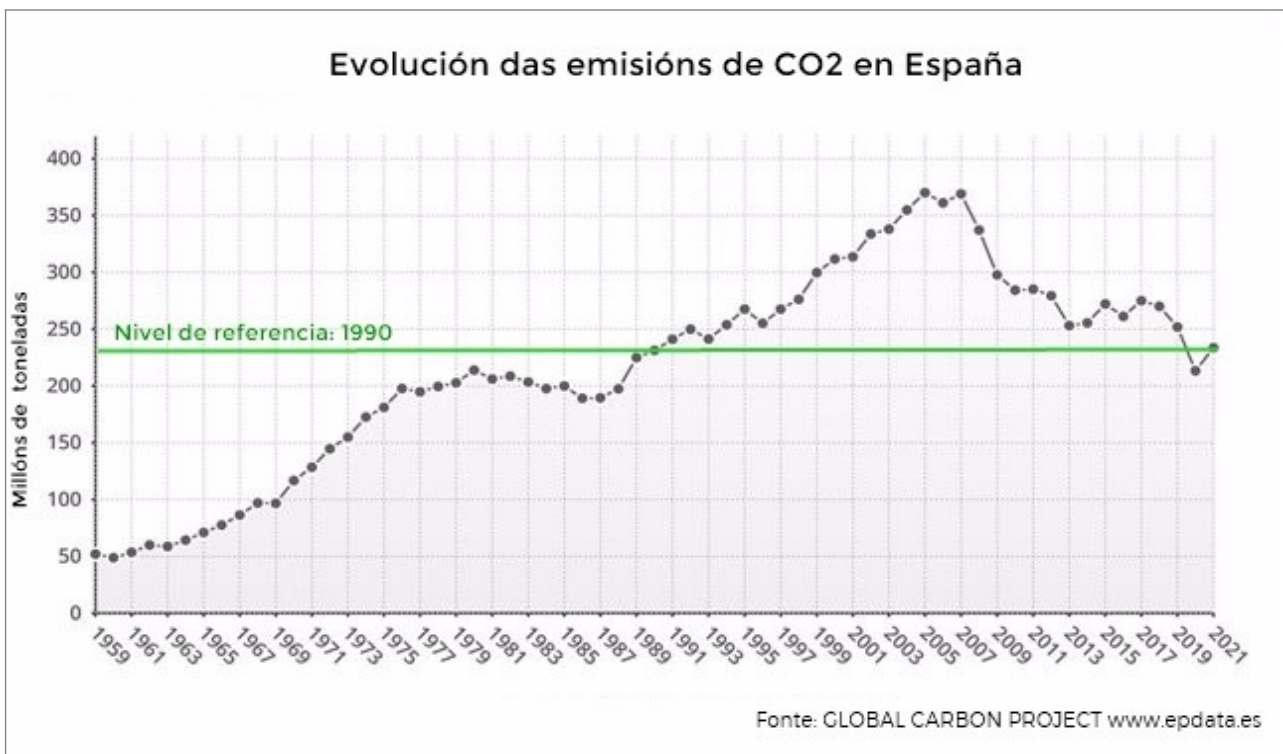
pública (2012). Quizais as máis relevantes serían as que deron lugar á formación en 2014 dun novo partido político, *Podemos*.

As respostas á crise de 2007-2008 contribuíron á **polarización política e ideolóxica** recente. Mozos e importantes sectores das clases traballadoras e das clases medias arredáronse da *vella política* (a *casta*, o *régime do 78*), debilitando as bases sociais do imperfecto bipartidismo PSOE-PP. Á emerxencia de *Podemos* pola esquerda e de *Ciudadanos* e *Vox* pola dereita sumouse o reto independentista catalán que culminou no referendo do 1 de outubro de 2017. As consecuencias directas de todo aquilo seguen a condicionar a marcha presente do país.

O reto climático.

Nas últimas décadas, a **crise climática** deixou de ser unha ameaza afastada para condicionar de xeito crecente a nosa vida cotiá. O aumento progresivo da temperatura global leva aparellados fenómenos meteorolóxicos cada vez máis extremos (prolongados períodos de seca, graves inundacións), favorece a difusión de enfermidades tropicais, a multiplicación de incendios devastadores, etc. Ademais, a rexión mediterránea, España incluída, semella unha das zonas do planeta máis sensibles ao quecemento global.

O Estado español subscribiu, como membro da UE, os principais acordos internacionais sobre redución da emisión de gases de efecto invernadoiro, o **Protocolo de Kioto** (1992) e os **Acordos de París** (2016). Tamén se adheriu ao **Pacto Verde Europeo** (2019), que pretende conseguir unha redución de emisións de polo menos o 55% en 2030 e que a UE acade a neutralidade climática no 2050. Porén os obxectivos semellan ambiciosos de máis.

España tamén se sumou a **Axenda 2030 para o Desenvolvemento Sostible** adoptada pola Asemblea Xeral da ONU en 2015. Actualmente non acada o aprobado en ningún dos indicadores de cumprimento dos **ODS** (Obxectivos de Desenvolvemento Sostible). Dende logo, queda moito por facer.